

pustily, že každý zde má svou úlohu. Televizní programy, mediální příběhy a výstavy ukázaly, že se veřejnost stále hluboce zajímá o svou společnou minulost, a archeologové připustili, že by měli s lidmi více sdílet informace o svých objevech. A to zejména přímo v místě nálezů.

Jak je archeologie obecně vnímána? Dochází v současnosti ke změnám či posunům?

Politici mnoha států si jasně uvědomují, že kultura – a především archeologie – má značný vliv na voliče. Důkaz můžeme vidět v počtu zákonů týkajících se kulturního dědictví, které byly vydány v posledních dvaceti letech. Bohužel celosvětová finanční krize nevyhnutelně vedla k omezení přístupu k finančním prostředkům (ať už veřejným, nebo soukromým) a dnes archeologové hledají způsob, jak jinak z omezených zdrojů získat co nejvíce. EAC se domnívá, že záchranný archeologický výzkum je čím dál vyspělejší a složitější činností.

Jak by se daly shrnout výsledky jednání konference EAC v Praze?

Na konferenci se sjelo 80 manažerů kulturního dědictví z celé Evropy. Účastníci si vyslechli 19 přednášek plných cenných a různorodých pohledů na problematiku maximalizace veřejného přínosu. Na jejich základě můžeme začít sebevědomě vytvářet rámec pro dosažení našich cílů. Schválili jsme hlavní zásady tohoto rámce a nyní vidíme jasný způsob, jak stanovit základní pravidla pro jeho zavedení. Sdílením vlastních zkušeností se členové EAC ujistili, že sporné záležitosti, které řeší ve svých zemích, jsou ve skutečnosti společné celé Evropě.

Jaké jsou vaše dojmy z posledního ročníku konference EAC?

Zahájení konference se laskavě ujali náměstci Vlastislav Ouroda za Ministerstvo kultury, Petr Spejchal za Národní památkový ústav a Rudolf Pohl za Národní muzeum. Martin Tomášek, vedoucí odboru archeologie Národního památkového ústavu, a jeho tým byli naprosto profesionální, efektivní a vstřícní k hostům. Přítomnost náměstka Ourody podtrhla důležitost této konference a zaručovala, že zástupci jednotlivých zemí přistupovali k agendě konference konstruktivně a s největší vážností. Přednášky byly pro všechny účastníky inspirativní a byly přijímány s nadšením. Já jako prezident EAC nemůžu být s výsledky setkání spokojenější. Dvacátý první ročník konference EAC byl velkým úspěchem. Naštěstí na ni neměla žádný vliv současná komplikovaná zdravotní situace v Evropě.

Stanislava KUČOVÁ; Tomáš ŘEPA;
Martin TOMÁŠEK

Nicolaiova sbírka je online

Díky moderním technologiím a zejména možností internetu se dnes můžeme dostat ke zdrojům, o jakých se předchozími generacemi badatelů ani neneslo. Jedním z takových pozoruhodných a z hlediska následného využití památkovou péčí zajímavých pramenů je i Nicolaiova sbírka, uložená od roku 1786 ve Württemberské zemské knihovně ve Stuttgartu, jejíž jednotlivé svazky jsou jako digitální kopie na stránkách knihovny v současné době volně k dispozici.¹

Sbírku v 18. století vytvořil württemberský generálmajor a vojenský teoretik Ferdinand Friedrich von Nicolai,² který ji používal pro svou vlastní vědeckou odbornou práci. Původně byla určena jako jakýsi zvědný materiál pouze pro armádu. Navíc ji pravděpodobně využívali i starší studenti nejvyššího stupně důstojnické Karlsschule. Znal ji i vévoda z Württembergu, Karl Eugen.³ Ten zřejmě považoval sbírku za natolik důležitou, že ji koupil v roce 1786 pro vévodskou veřejnou knihovnu, kterou založil ve Stuttgartu. Sbírkou původně zahrnovala 197 svazků s 29 221 plánů a mapami, z toho 5 604 kreseb, jak sám Nicolai uvedl. Dnes existuje 155 svazků s celkem přibližně 23 000 stránkami a se stejným počtem zachovaných plánů, nákrešů, map a grafik, které byly nalepeny na prázdné stránky každého svazku. Většina dochovaných grafik pochází z roku 1786, mnohem méně ze 17. století a je pravděpodobné, že jen malou část lze datovat do 16. století. Tištěná grafika je často ilustrací oddělenou od knih, ty Nicolai přidělil k příslušným tematickým svazkům.

Svazky byly na první pohled uspořádány víceméně tematicky, ovšem v rámci těchto svazků existuje zřídka zcela konzistentní pořadí. Existují svazky k civilní architektuře, svazky k technologii, k matematice, díly s lepenými mapami a tzv. městskými pohledy. Převážná většina svazků však obsahuje vojenské ilustrace: dělostřelecká vyobrazení, bitvy a plány manévrování, plány vojenských táborů a obléhání, válečné karty, vyobrazení zbraní, jakož i obrazy uniforem a ohňostrojů. Mnoho vyobrazení je věnováno různým druhům opevnění. Tematicky byl výběr grafiky převážně volen tak, aby zejména vyhovoval výuce důstojníků. Kromě válečné tematiky jsou předmětem ilustrací relativně podrobně zobrazení plánů reprezentativních staveb (zámků, paláců, letohrádků), občanských, technických a vodních staveb, zahrad a dalších.

V současnosti tedy můžeme pracovat pouze se zlomkem předmětné sbírky, a to té části, která obsahuje kresby týkající se převážně měst a šlechtických sídel z celé Evropy, a tedy i z území dnešní České republiky. Je více než jasné, že nás v tomto ohledu čeká ještě mnohé překvapení, protože se

Obr. 1. Nicolas Guibal, Portrét generála Ferdinanda Friedricha von Nicolai, olej na plátně, 1780. Landesmuseum Württemberg.

■ Poznámky

1 Viz Sammlung Nicolai, Württembergische Landesbibliothek, <https://www.wlb-stuttgart.de/sammlungen/karten-und-graphik/bestand/sammlung-nicolai/>, vyhledáno 3. 12. 2019.

2 Ferdinand Friedrich von Nicolai (20. října 1730 v Cannstattu – 14. května 1814 v Ludwigsburgu) byl württemberský generálmajor a vojenský spisovatel. K Nicolaiově osobnosti i sbírce viz Daniel Hohrath, *Die Bildung des Offiziers in der Aufklärung. Ferdinand Friedrich von Nicolai (1730–1814) und seine enzyklopädischen Sammlungen. Eine Ausstellung der Württembergischen Landesbibliothek*, Württembergische Landesbibliothek 1990. – Hans-Christian Pust, *Die „Sammlung Nicolai“. Eine frühe Erwerbung aus Privatbesitz unter Carl Eugen*, in: Vera Trost – Hans-Christian Pust (Hgg.), *Carl Eugens Erbe*. 250 Jahre Württembergische Landesbibliothek, Stuttgart 2015, s. 70–77.

3 Karl Eugen (také Carl Eugen, 11. února 1728 v Bruselu – 24. října 1793 v Hohenheimu) byl od roku 1737 do roku 1793 dvanáctý, nevládnoucí, od roku 1744 vládnoucí vévoda z Württembergu.

jedná většinou o velmi precizně zpracovaná mapová zobrazení s celou řadou detailů. Prakticky se plánů některých moravských měst (Vyškov na Moravě, Slavkov u Brna) pokusil s úspěchem využít například už Miroslav Plaček.⁴ Je na nich totiž mnoho detailů, které odborná veřejnost bezesporu ocení. Pro usnadnění práce s Nicolaiovou sbírkou by bylo velice přínosné sestavit rešerši obsahu jednotlivých svazků a přednostně identifikovat sekce zaměřené zejména na české země, které jsou mnohdy původními zpracovateli dochovaných svazků nesprávně zařazeny do jiných lokalit a mohou být pro čtenáře matoucí. Ať už se tohoto úkolu někdo z odborníků ujme či ne, nelze pochybovat o tom, že tzv. Nicolaiovu sbírku bohatě využije i památková péče ke své činnosti.

David MERTA; Michaela TVRZŇÍKOVÁ

■ Poznámky

4 Miroslav Plaček, Urbanismus moravských měst pozdního středověku a jejich fortifikace, *Archaeologia historica* 25, 2000, č. 1, s. 61–76.

Konfiskované osudy

UHLÍKOVÁ, Kristina (ed.). *Konfiskované osudy: Umělecké památky z německého majetku získaného československým státem a jejich severočeskí majitelé = Konfiszierte Schicksale: Kunstdenkmäler aus deutschem Besitz, erworben durch den tschechoslowakischen Staat, und ihre nordböhmischen Besitzer*. Překlad Stefan Bartilla. Praha: Artefactum, 2019. ISBN 978-80-88283-24-9.

Na začátku roku 2020 se na trh dostala důležitá kniha o státním majetku získaném podle dekretů prezidenta republiky 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb. Kniha shrnuje velkou sumu znalostí získaných během několik let fungujícího grantového projektu.¹ Proto obsahuje rozsáhlou teoretickou část, a vedle ní i část katalogovou, připravenou při příležitosti stejnojmenné výstavy v Domě národopisců Jany a Josefa V. Scheybalových (takzvané Staré fary) v Jablonci nad Nisou, na níž se ve dnech od 1. října do 15. prosince 2019 prezentovaly artefakty takto konfiskovaného majetku (výstava má být přenesena i do Liberce). Na první pohled je kniha dobře zpracovaná – v řadě textů kolektivu autorů pojednává o poměrně složitém tématu. V tomto ohledu je velmi vítaný přehledný obsah s vyznačením autorského přínosu, přehlednost zvyšuje připojený rejstřík a vzhledem k zaměření je „samozřejmostí“ téměř ekvivalentně dvojjazyčná česko-německá úprava (delší přeložené texty, stejně jako německá varianta titulu, jsou sázeny menším písmem).

Rozsáhlá teoretická část provede čtenáře poměrně složitým a překotným vývojem institucí, které se podílely na záchraně majetku nesmírného kulturního významu, od Sekretariátu pro evidenci a záchranu uměleckých památek organizovaného kulturní komisí České národní rady (resp. Zemského národního výboru) přes meziresortní Národní kulturní komisi (dále NKK) po Státní památkovou správu (dále SPS). Líčí vývoj až do reformy roku 1958, s naznačením základních změn provedených na přelomu 50. a 60. let. Studie se zabývá situací v regionu dnešního Libereckého a Ústeckého kraje, a ačkoli explicitně nezmiňuje žádné časové omezení, dle obsahu spočívá těžiště knihy v období let 1945–1953. Pod řízením SPS se veškerý státní majetek dočkal prvního kvalitního soupisu v podobě tzv. černých knih a je symbolické, že po revizi mobiliárního fondu státní památková péče „ztratila“ zájem o služby dříve velmi aktivního zaměstnance NKK Josefa Scheybala.² Studie věnovaná následnému vývoji je již jakýmsi dodatkem, přesto však velmi potřebným, protože zvláště reforma z roku 1958 (dokončená po roce 1960) nemálo zamíchala státním majetkem a znalost jejích parametrů je klíčová pro pochopení současného stavu mobiliárních fondů.

Teoretické studie mají charakter syntéz dříve publikovaných poznatků, naopak za objevené lze označit 19 případových studií zařazených do dvou kapitol nazvaných *Konfiskované památky – konfiskované osudy aneb Příběhy majitelů a jejich předmětů I. a II.* V první části je zařazeno 9 objektů konfiskovaných podle dekretu 12/1945 Sb. a v druhé je zmíněno 10 majitelů zasažených dekretem 108/1945 Sb. (nebo 100/1945 Sb.). S některými jmény se setkáváme v české literatuře poprvé. Uváděné objekty jsou sice dobře známé, ale jejich poslední majitelé, kteří se často majetku ujali teprve během války, se dosud v literatuře příliš neobjevovali, v případě rodin z druhého oddílu je to obdobné. Za všechny stačí uvést případ sbírky lékárníka Emanuela Machytky (1874–1950), která tehdy udělala velký dojem na stálého pověřence NKK Josefa Scheybala, přesto se o Machytkově osobě dozvídáme poprvé až v této knize.

V druhém oddíle (*Konfiskované památky – konfiskované osudy aneb Příběhy majitelů a jejich předmětů II*) se čtenář setkává se zkratkami, které odkazují na zestátněné fondy. Tyto „Scheybalovy

■ Poznámky

1 Hledání provenience movitých kulturních statků zestátněných v roce 1945 občanům německé národnosti v severočeském regionu (NAKI II). Srov. *Konfiskované památky*, <http://www.konfiskovanepamatky.udu.cas.cz/>, vyhledáno 21. 4. 2020.

2 Josef Scheybal (1897–1967) byl klíčovou postavou nakládání s konfiskovaným majetkem v období 1945–1953, ať se jednalo o soupisy na místě nebo o převážení nejvyšších kvalitních předmětů do sbíren a následné péče. Přestože publikace *Konfiskované osudy* podává problém mnohem komplexněji a pramenná základna je zde podstatně pestřejší, bezpochyby tvoří korespondence a zprávy o činnosti zasílané Scheybalem Zdeňku Wirthovi důležitý pilíř projektu a knihy.